Till

ANTON JANSSON

Örebro, den 12 aug. 1954

Anton Jansson

75 år.

En vårdag i början av 20-talet stod en skolpojke med en stor insektlåda under armen på trappan till en villa i utkanten av Örebro. Förverkligas skulle om några ögonblick hans länge närda förhoppning att få träffa Anton Jansson, stadens store insektkännare. I största spänning dristade han sig slutligen att ringa på och något omtumlad gjorde han sin entré. — »Jaså, det här är den unge entomologen.» — »Ja, tack!»

Den medförda lådan öppnades. Snabbt granskades djur efter djur. Raskt tillverkades, där så behövdes, lappar med de rätta namnen, nålades mot rockuppslaget. På en kort stund var samlingen genomgången. Så kom det stora ögonblicket. Låda efter låda drogs ut i skåpen runt väggarna. Här fanns de alla dessa skalbaggar, tidigare skådade bara i böckerna och omgivna av sällsynthetens nimbus. Pojkens blyghet försvann. Frågorna blev många. Och svaren öppnade en ny värld för den vetgirige alumnen. Att samla skalbaggar var inte bara att vända stenar i skogsbrynet på vårkanten eller att fånga det som flög kring sommarens blommor. Sållet avslöjade vad som gömdes bland markens mossa och

vissnade löv eller i sjöstrandens drivor av fjolårsvass. Håven förde det liv som myllrade i ängsbackens örtmatta inför samlarens ögon. Med lämpliga redskap kunde trädstammarnas hemligheter uppdagas. Och framför allt: för att finna djuren krävdes kunskap om hur de levde, förvärvad genom studier i skrifterna. Mycket vore ännu okänt, här funnes nästan obegränsade möjligheter att göra egna rön.

Hur mycket betydde inte för mig detta mitt första möte med Anton Jansson! Lycklig lämnade jag honom, med en ny syn på naturen. Han hade givit mitt naturintresse dess bestämda inriktning för all framtid.

Många blev under de följande åren mina besök hos honom. På frukostrasterna kilade jag upp på Nerikes Allehandas redaktion, där han på den tiden verkade, för att visa de senaste förvärven. Den jäktade redaktionssekreteraren sköt för en stund undan manuskript och korrektur, plockade upp luppen ur västfickan och avslöjade utan tvekan djurens identitet. Då, liksom vid liknande tillfällen hemma hos honom, satt jag andäktigt bredvid, fylld av djupaste beundran över hans förmåga att med hjälp av sitt minne bestämma praktiskt taget allt jag kom med. När jag en gång gav uttryck åt min förvåning, pekade han på de sönderlästa banden av »Reitter» i bokhyllan: »Det har kostat möda, innan det har fastnat!»

Och våra exkursioner till Markkärret — vilka högtidsstunder! *Formica picea, Stenus fornicatus, Carex remota, Malaxis paludosa,* ständigt nya bekantskaper. Anton Jansson kunde allt. Han blev för skolpojken den personifierade naturkunnigheten och som sådan föremål för en smått svärmisk dyrkan.

Bara ett fåtal har det förunnats att på detta sätt redan från början få odla sitt insektintresse under Anton Janssons personliga ledning. Så många fler har knutit kontakt med honom brevledes. Jag skulle tro, att de flesta svenska och även åtskilliga utländska entomologer, både nybörjare och fackmän, kan vittna om hur Anton Jansson genom sin ständiga beredvillighet att ge andra del av sina kunskaper varit dem till ovärderlig hjälp i deras studier. Framför allt har han på det mest oegennyttiga sätt lämnat mindre försigkomna hjälp med bestämningar. Oräkneliga är de sändningar från landets alla hörn som fermt namnats vid hans arbetsbord.

Under årtionden var Anton Jansson den stora auktoriteten inom svensk koleopterologi, som gav stöd och impulser åt andra dyrkare av detta intresse också genom mängden av större och mindre uppsatser i facktidskrifterna. Sina insatser som koleopterolog krönte han med att redigera den svenska delen av Catalogus Coleopterorum Daniae et Fennoscandiae 1939. När han så småningom fann, att skalbaggsstudiet tagit verklig fart och att han kunde lämna det i andra goda händer, kastade han sig med oförbrännelig energi in på mikrohymenopterologin och detta vid en ålder, då många skulle ha ansett sitt livsverk i stort sett fullbordat. Outtröttlig håvare i framför allt de mellansvenska små-

Gotska Sandön, den 4 aug. 1952

stekelmarkerna har han på få år hopbragt en samling, som i fråga om omfång och rikhaltighet gott tål en jämförelse med lärofadern C. G. Thomsons i Lundamuseet. Genom studier i denna senare, genom ihärdiga forskningar i den svårpenetrerade litteraturen på området och genom en med åren alltmer omfattande korrespondens med specialister utomlands har han också kunnat till största delen systematiskt bearbeta sitt väldiga material. Själv betraktar han sig dock på detta forskningsfält, så ytterligt vanskligt till följd av den överflödande rikedomen på ofta svåravgränsade former, i första hand som samlare och vägröjare för en yngre generation. Glädjande nog har hans förhoppningar att också här få lovande lärjungar redan börjat infrias.

Anton Janssons styrka som systematiker ligger främst i hans blick för det taxonomiskt viktiga och i hans fenomenala minne. Härigenom och genom sin mångsidighet har han förvärvat en artkännedom, som förvisso är enastående bland svenska entomologer. Förutom jättegrupperna skalbaggar och småsteklar behärskar han synnerligen väl hemiptera heteroptera och hymenoptera aculeata.

När Anton Jansson 1944 kreerades till filosofie hedersdoktor i Uppsala, fick han det första offentliga erkännandet för sina insatser inom svensk entomologisk forskning. Det är också i medvetande om vad han betytt för insektstudiet i Sverige som Entomologiska Föreningen i

Stockholm tillägnat honom detta nummer av sin tidskrift och på sitt sammanträde den 28 nov. 1955 kallat honom till sin hedersledamot.

Men Anton Jansson är ingalunda enbart naturvetare. För den som kommer honom närmare avslöjar han sig snart som en sällsynt rikt fasetterad personlighet med grundlig beläsenhet inom den klassiska skönlitteraturen, med djup inlevelse i skilda tiders musik, med filosofisk bildning långt över det vanliga måttet, med ett levande intresse för och stor kunskap om människor. Och för den intime vännen blir han ännu något mer: en människa med rik livserfarenhet, dyrt förvärvad under trycket av yttre svårigheter och under ständig kamp mot »fienden inom det egna bröstet». I hans mun skulle det ofta missbrukade citatet ur Terentii Hauton timorumenos: Homo sum, humani nil a me alienum puto knappast klinga förmätet. Redbarhet och ärlighet är Anton Janssons mest utmärkande karaktärsdrag. Med allvar och lidelse har han alltid sökt sanningen, det må ha gällt att fatta ståndpunkt till de stora livsproblemen eller att utreda artförhållandena inom ett kritiskt proctotrupidsläkte. Som tänkare kunde han ha kommit fram till en rent rationalistisk livssyn, vore inte den nyktra sakligheten hos honom parad med djup och äkta känsla. I själva verket har hans liv präglats av konflikten mellan förnuft och känsla, där dock känslan slutligen segrat. Hans livsinställning är i sann mening religiös, med ett stänk av mysticism. Dostojevskij har av alla betytt mest för honom.

Gentemot mycket i den moderna tidsandan måste Anton Jansson komma att stå främmande: förflackningen i tanke- och känsloliv, den tunt påsmetade bildningsfernissan. Med särskild skepsis betraktar han bildens segertåg på ordets bekostnad. Läsning leder till verkligt vetande. Genvägen över bilden för till en lättköpt, ytlig kunskap av mycket tivelaktigt värde.

Mångsidigheten i bildning och intressen gjorde Anton Jansson till en utmärkt journalist. Rörligheten, den rastlösa verksamheten i tidningsmannayrket passade hans läggning. Som kultur- och naturskribent fyllde han en viktig uppgift i den tidning, Nerikes Allehanda, som han ägnade sina bästa år, med den svartaste otack som lön. Tidningen övergick 1933 i andra händer. En hänsynslös nyordning följde. Anton Jansson blev dess offer. Bitterheten över denna oförrätt, som också hade allvarliga följder rent materiellt sett, har han haft svårt att övervinna. Senare har han sporadiskt medarbetat i Örebro-Kuriren. Där nagelfar »Pedanten» de mänskliga svagheterna och visar de fåkunniga till rätta med en stil som bär A. J:s omisskännliga prägel.

En del av sina tidningskåserier utgav Anton Jansson 1947 i bokform under titeln Dagsländan och dödgrävaren. Vi hoppas alltsedan dess på fler sådana samlingar.

Anton Jansson är urnärking, förbliven trogen Örebro genom alla år. Stort är hans vetande om hemstaden och dess människor, djupt rotad hans kärlek till hemtrakten. För att få det mesta möjliga av det gamla

natur- och kulturlandskapet i Närke bevarat har han fått föra en ständig kamp mot oförstånd och pietetslöshet. Till sin grämelse och förbittring har han måst bevittna, hurusom mycket skövlats. Men han har också kunnat glädja sig åt att se flera mindre, märkliga naturområden skyddade på hans initiativ. I spetsen för en skara yngre entusiaster drar han esomoftast ut till dessa områden för att med yxa och såg återställa och bevara dem i deras ursprungliga skick: i bokstavlig mening praktisk naturvård.

Anton Jansson är etternärking. Mannen i Vintrosa, som visade så föga förståelse för fyndet av *Veronica longifolia* på sin slåttermark (Dagsländan och dödgrävaren, sid. 32 ff.) torde ha upptäckt det. Även bonden i Yngsjö, som bragte den drömske cyklisten på fall med sin slarvigt undankörda hövagn, bör ha konstaterat detsamma, om han nu var i stånd att lokalisera idiomet. Få är väl för resten de, som inte någon gång fått bevittna en eruption av det Janssonska temperamentet. Men sådana stormar på ytan plär snart bedarra, leendet är inte långt borta, sprunget ur den källa av humor, som flödar rik inom honom och som han också har att tacka för en den yppersta gåva: självironin.

I det mesta är Anton Jansson allt fortfarande densamme som han varit så länge jag känt honom. Visst har somt förändrats, åtminstone i yttre avseende. Paraplyet befanns redan för längesen vara en överflödig del av fältentomologens utrustning. En värmebölja i Connecticut 1948 kom honom att inse stärkkragens nackdelar. Det är åtskilliga år sen han botade sin julsnuva i en vak i Svartån, än flera sen han till publikums förnöjelse piruetterade på Eyravallens skridskobana. Det är numera lättare att hålla hans takt på cykelturerna än det var på 30-talet. Men alltjämt färdas han på cykel i ur och skur praktiskt taget hela året om. Cyklingen, morgongymnastiken, den spartanskt enkla livsföringen till vardags har bevarat hans kroppsliga spänst. Och den andliga är oförändrad: samma rörliga intellekt, samma entusiasm. Själv skulle han nog som en ytterligare förklaring till sin bibehållna vigör citera en närkingsk kärngubbe: »Har en bekymmer, så surnar inte blogen.»

Det händer fortfarande då och då att jag sitter hos honom vid arbetsbordet. Där slår det mig mest, hur föga som ändrats på 30 år. Knappast mer än att det nu inte är *Stenus* och *Quedius* som diskuteras utan *Litomastix* och *Galesus*. Och det gör att jag på nytt får känna mig som skolpojken inför mästaren.

Anton, käre vän! Vi högaktar Dig för Din i alla skiften rakryggade hållning. Vi beundrar Dig för vad Du uträttat. Vi gläds åt Din vitalitet, som lovar ännu många år av rik verksamhet. Och först och sist tackar vi Dig alla av hjärtat för vad Du givit oss — som entomolog och som människa.

Tord Nyholm.